

Зграда ПРИЗАД
PRIZAD Building

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

ЖИТЛЕА СА СТРАЊЕ

РАСМЕРА 1:100

Фасада из Улице царице Милице
Facade from Carice Milice street

Зграда ПРИЗАД

Обилићев венац бр. 2

Културно добро

Изглед са Обилићевог венца
View from Obilićev venac

Административна зграда Привилегованог извозног акционарског друштва (ПРИЗАД) подигнута је на основу конкурса спроведеног 1937. године. Архитекта Богдан Несторовић пројектовао је монументалан објекат, који се својим изузетним карактеристикама сврстава међу антологијске примере касног модернизма у међуратној архитектури Београда.

На примедбе јавности чему подизање луксузне зграде, генерални директор ПРИЗАД-а Едо Марковић је приликом осветљења објекта одговорио: „Привилегованом извозном друштву није потребан

никакав луксуз. Оно је своје послове свршавало и у лошијим просторијама које је држало у закуп. Но као јавна установа Друштво је у јавном интересу морало саградити грађевину по обиму и уређењу већу и бољу но што би тражила чисто комерцијална потреба. Овај дом треба да послужи и министарству за трговинске преговоре и контакте са страним делегацијама. И због тога је Привилеговано извозно друштво које је у почетку имало врло скроман план, по тражењу надлежних подигло овакав дом. Па ипак, данас мислимо да треба истаћи да то тражење није било погрешно, не само зато

што се новом грађевином архитектонски обогаћује наш Београд, него зато што ће по њој и странци са којима је наше Друштво због свог карактера посла вазда у контакту добити импресије нашег народног полета и наше младе и амбициозне радиности."

Конкурс за архитектонско решење расписан је крајем 1937. године, а резултати су били познати 28. јануара 1938. Прва награда није додељена, а другу је добио рад Богдана Несторовића. Трећа награда припала је Браниславу Маринковићу. Композицију фасада другонаграђеног рада жири је неповољно оценио, оправдавајући то неприродним склопом вертикалних и хоризонталних маса које је аутор желео да усклади аплицирањем снажних стубова на pročелу и монументалним венцем са фигурама, као карактеристичним детаљем преузетим из фашистичке архитектуре. Разрадом конкурсног пројекта направљене су битне измене. Задржана је основна идеја о распореду маса и монументалној форми, али је волумен конципиран као целина, без јасно наглашене поделе на хоризонтални и вертикални део. Градња објекта је започета средином 1938. године, а завршена је крајем 1939. године.

Композиција фасада заснивала се на разуђености маса и ритмичном низању прозорских трака раздвојених пиластрима. Монументални карактер објекта, осим одабиром светлих камених плоча за облогу фасада, требало је да буде остварен и репрезентативним скулптурама на конзолама бочних фасада. Фасада из Обилићевог венца је сведено третирана и просторно акценована вишим бочним зонама. Фенестрација је спроведена кроз правилан ортогонални систем отвора, са наглашеним танким пиластрима, као јединим елементом декоративне

Општи изглед из Змај Јовине улице
View from Zmaj Jovina street

пластике. Портал је конципиран у лучној форми и благо избачен из равни фасаде. Знатно динамичније је изведена фасада из правца улице Царице Милице, која је конципирана у лучној форми, понављајући систем фенестрације и пиластара као и фасада из Обилићевог венца. Централно је позициониран монументални портал изнад кога су изведени вертикално наглашени отвори који се простиру у пет етажа.

Посебна пажња је посвећена и уређењу ентеријера, чијој наглашеној репрезентативности доприноси и употреба природног камена као облоге. Складним односом форме и прочишћених безорнаменталних фасада објекат се издваја као значајно остварење београдског градитељства четврте деценије прошлог века и заузима истакнуто место у стваралачком опусу архитекте Несторовића. Успешно решење смештања на парцели између три улице, које је резултовало засецањем кружне основе објекта, издваја га као значајан урбанистички репер овог дела града.

Зграда ПРИЗАД-а заузима посебно место у оквиру богатог ауторског опуса архитекте Богдана Несторовића. Током дуге и плодне каријере по његовим пројектима изведен је низ објеката у Београду и другим градовима широм земље (Скопље, Дубровник, Битољ и др.). Главна одлика ауторовог опуса је монументалност инспирисана стилским утицајим француске архитектуре треће деценије XX века, коју је Несторовић упознао током студија у Паризу. Као најзначајнија остварења из ауторовог опуса издваја се Зграда Призад-а, као и Занатски дом у Хиландарској улици у Београду (данас зграда Радио Београда). Посматрано у ширем контексту, у историји модернистичке архитектуре, овај објекат се издваја као један од антологијских примера позне

Београдске модерне. На њему се сагледавају утицаји архитектуре тоталитарних режима Италије и Немачке, као и поменути француски монументализам који је непрекидно трајао током међуратног периода.

Током времена, иако је Зграда ПРИЗАДА-а мењала своју намену то није довело до значајнијих измена архитектуре објекта. Првобитно је подигнута као административна зграда Привилегованог извозног акционарског друштва (ПРИЗАД). Основан 12. маја 1930. године, ПРИЗАД је пословао као једино предузеће у земљи које се бавило извозом разних пољопривредних производа и прерађевина. Извозио је све врсте житарица, суве шљиве, вино, ракију, кожу, вуну и друге пољопривредне производе, углавном у земље Западне Европе. ПРИЗАД је преко својих осамдесет откупних станица смештених у пољопривредним производним реонима пословао широм земље све до рата и окупације Југославије 1941. године. Капитал овог акционарског друштва састојао се од акција које су припадале приватним лицима, једна половина, а друга половина Министарству трговине и индустрије. У послератном периоду у објекту је било седиште ОЗНЕ, да би од почетка шездесетих године XX века у њему било смештено седиште изузетно значајне јавне установе Тањуга (Телеграфске агенције нове Југославије). Као посвету овој новој функцији у ентеријеру зграде је постављена стојећа скулптура револуционара, идејног творца и оснивача Тањуга, Моше Пијаде.

Због истакнутих архитектонско-урбанистичких и културно-историјских вредности Зграда ПРИЗАДА-а је утврђена за културно добро 1984. године (Службени лист града Београда бр. 23/84).

Литература:

1. Дивна Ђурић Замоло, *Професор архитекта Богдан Несторовић*, ГГБ XXII, Београд 1975, 365–370.
2. Зоран Маневић, *Лексикон неимара*, Београд, 2006, 296–299.
3. Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

*Изглед дворишног дела објекта
Courtyard view*

PRIZAD Building

2 Obilićev venac

Cultural property

Главни улаз
Main entrance

The administrative building of the Privileged Export Association (PRIZAD) was constructed following a competition organized in 1937. The architect Bogdan Nestorović designed a monumental building which, by its exceptional characteristics, classifies as one of the anthological examples of late modernism of the interwar period in Belgrade.

Responding to the public's objections about the construction of such a luxurious building, during its consecration the General Manager of PRIZAD Edo Marković said *"The privileged export association does not need any luxury. It operated successfully even in a more simple rented premises. However, as a state*

institution, the Company had to construct a building with the public interest in mind, a building that is bigger and better in size and structure than what would be sought by purely commercial purpose. This palace should also serve the Ministry for trade negotiations and meetings with foreign delegations. And for this reason, though initially having a very modest plan, the Privileged Export Association constructed such a building, by the request from the authorities. Nevertheless, today we think it should be pointed out that this request was not wrong, not only because our new building architecturally enriches Belgrade, but because it will speak about our national zest and our young and ambitious workers, impressing

the foreigners with whom our Company maintains continuous contacts due to its character of work."

The competition for the architectural design was announced at the end of 1937, and the results were known on January 28, 1938. The first prize was not presented, while the second awarded was Bogdan Nestorović. The third prize was assigned to Branislav Marinković. The façade of the second-place project was negatively evaluated by the jury, arguing this position with the unnatural conjunction of vertical and horizontal masses, which the author sought to reconcile by introducing strong columns on the front side, and a monumental cornice with sculptures as a characteristic detail taken from Fascist architecture. During the project elaboration, some important changes have been made. The main idea of mass arrangement and monumental form has been retained, but the volume was conceived as a compact entity, without a clear division of the horizontal and vertical part. The construction began in mid-1938 and was completed in late 1939.

The façade composition was based on the division of masses and the rhythmic sequence of window registers separated by pilasters. Along with the selection of light-colored stone for the façade, the monumental character of the building was to be achieved with the use of representational sculptures placed on the corbels of side facades. The façade facing Obilić Venac has reduced decoration, and it spatially accentuated with the higher parts of the lateral segments. Fenestration was performed with a regular orthogonal system of openings, with accentuated flattened pilasters as the only decorative architectural element. The portal is conceived in arched shape and slightly projected from the façade level. The façade facing Carice Milice Street has a much more dynamic design, conceived as an arch-shaped form, repeating the same system of fenestration and pilasters like the facade from Obilićev Venac. A monumental portal is centrally positioned, with vertically accentuated openings extending across five storeys above it.

Ентеријер, степениште
Interior staircase

Special attention was paid to the interior design, whose high aesthetic is further contributed by the use of natural stone as a cladding. With its harmonious relation of form and purified non-ornamental facades, the building is identified as an outstanding achievement of Belgrade's architecture during the 1940s, and it has an important place in the creative work of the architect Bogdan Nestorović. The building's positioning on a parcel enclosed by three streets, which resulted in cutting building's circular base, distinguishes it as an important urban landmark in this part of the city.

The PRIZAD building has a notable role in the rich original opus of architect Bogdan Nestorović. During his long and productive career, a series of buildings in Belgrade and other cities throughout the country (Skopje, Dubrovnik, Bitola and others) have been carried out according to his projects. The main feature of the author's work is monumentality, inspired by the influence of the French architectural style of the 1930s,

which Nestorović got familiar with during his studies in Paris. The PRIZAD Building, as well as the Artisans Club (Zanatski dom) in Hilendarska Street in Belgrade (today the Radio Belgrade building), represent the author's most significant achievements. Observed in a wider context, in the history of modernist architecture, this building stands out as one of the anthological examples of Belgrade's late modernism. There are notable architectural influences of the totalitarian regimes in Italy and Germany, as well as the aforementioned French monumentalism that continued throughout the interwar period.

Although the Building of PRIZAD changed its purpose over time, these changes have not led to significant transformation in the architecture of the building. It was originally erected as the administrative building of the Privileged Export Association (PRIZAD). Founded on May 12 in 1930, PRIZAD operated as the only company in the country that handled the export of various agricultural products. It exported all types of grain, prunes,

wine, brandy, leather, wool and other agricultural products, mainly to the Western Europe countries. Through its eighty purchasing stations located in agricultural production areas, PRIZAD operated throughout the country until the war and occupation of Yugoslavia in 1941. The capital of this association consisted of shares, one half belonging to private individuals and the other half to the Ministry of Trade and Industry. In the post-war period, the building served as the headquarters of OZNA (Department for People's Protection – Yugoslav intelligence service), while starting from early 1960s another very important public institution – TANJUG (Telegraph agencies of the new Yugoslavia) – has established its seat office in the building. As a dedication to the building's new function, a standing sculpture of Moša Pijade, a revolutionary and the man behind the idea and the founder of TANJUG, was displayed in the building's interior.

Due to the prominent architectural, urbanistic and cultural-historical values, the PRIZAD building was proclaimed a cultural property in 1984 ("Službeni glasnik RS" br. 23/84).

Literature:

1. Divna Đurić Zamolo, *Profesor arhitekta Bogdan Nestorović*, GGB XXII, Belgrade 1975, 365–370.
2. Zoran Manević, *Leksikon neimara*, Belgrade, 2006, 296–299.
3. Documents of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.

Зграда ПРИЗАД

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: Оливера Вучковић, в.д. директора

Аутор: Александар Божовић

Лектура: Autocorrect, Радица Смиљковић

Превод: Autocorrect, Јована Ћирић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: „Birograf comp“ d.o.o.

Београд, 2018.

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

Извор: локална база података COBISS.SR/NBS

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

725.91(497.11)(036)

БОЖОВИЋ, Александар, 1971-

Зграда ПРИЗАД = PRIZAD Building / [Текст Александар Божовић ; превод Јована Ћирић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2018 (Београд : Birograf comp). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о аутору преузет из колофона. - Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-89779-57-8

а) Београд - Зграда ПРИЗАД - Водичи
COBISS.SR-ID 268560140

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

